

Van Gelderlezing 2023

Spaanse maravedis uit Nederlandse bodem (1497-1848) : verspreiding, herkomst en betekenis in de context van de Tachtigjarige Oorlog en de VOC

Anton Cruysheer

“Wat doen Spaanse munten uit vooral de 16de en 17de eeuw in Nederlandse bodem? Soldij voor Spaanse huurlingen tijdens de 80-jarige oorlog of is er iets anders aan de hand? Waar worden de munten gevonden en waarom zijn de munten vaak gestempeld? Een spannende speurtocht naar antwoorden levert verrassende inzichten op voor de numismatiek tegen de achtergrond van een fascinerende geschiedenis van oorlog, de VOC en handel met ‘de vijand’.”

Carilla ter waarde van 16 maravedis van Philips IV uit 1662, gevonden in 1925 aan de Kleverlaan te Haarlem (collectie: Teylers Museum, NUMIS-1049579).

Aanleiding en onderzoeksvraag

De aanleiding om mij bezig te houden met deze munten kwam voort uit nieuwsgierigheid. Ik kwam geregeld van dit soort Spaanse munten tegen op diverse determinatie fora en vroeg me af: wat doen deze munten in Nederlandse bodem? En waarom zijn sommige munten voorzien van kloppen en wat betekenen ze? Hoe oud zijn ze en waar worden ze precies gevonden? Kortom: wat is het verhaal achter deze munten en wat kunnen we leren van deze relatief jonge munten, die nauwelijks worden gemeld en geregistreerd?

Aanpak

Mijn aanpak bestond uit een muntinventarisatie, die duurde van 2014-2018, literatuuronderzoek, onderzoek naar enkele schatvondsten en het schrijven van enkele artikelen (2018-2023). De voornaamste bronnen voor de muntinventarisatie zijn het Numismatisch Informatie Systeem (NUMIS), de Portable Antiquities of the Netherlands (PAN), diverse determinatiefora (muntenbodenvondsten, pieppiep en bodenvondstenwereld), diverse Facebookgroepen, enkele websites en meldingen die via e-mail zijn ontvangen na oproepen in de detectorbladen (Detector magazine en Coinhunters Company magazine).

About These Counterstamps
Spanish 17th Century Inflation Counterstamps

By Paul F. L. de Groen, Calgary, Alberta, Canada, #117188
 (download from the ILL archive - All illustrations by the Author)

Every now and then it is still possible to find in junkboxes pieces of metal that are mutilated by counterstamps sometimes to the point where the original design is unrecognizable. Chances are that we have found Spanish, or rather Castilian, coins.

Castile, officially the Kingdom of Castile and Leon, was politically the most important part of Spain. You will find its coat of arms, the castle of Castile quartered with the lion of Leon, on the silver coins struck in "Spanish" America, because that area was for a long time purely a Castilian concern to the exclusion of the other Spanish Kingdoms such as Aragon, Valencia and Catalonia.

The union of Castile and Aragon in 1479 was only a union of crowns, not of kingdoms (comparable to the status of England and Scotland from 1603 to 1707). The powers of the king including taxation were severely restricted in the Aragonian states of Aragon, Valencia, Catalonia and the Balears.

In Castile, however, with its five times or more larger population, the crown was powerful and it could, and did, impose heavy taxes there. So it is not surprising that the kings insisted that all trade from the new world should be reserved for Castilians. To be sure, others did participate but they could only do it through Castilian licenses and under Castilian laws. The American trade was regulated by the *Consejo de Indias* (the Board of Trade) in Sevilla. This Castilian monopoly lasted well into the 18th century.

Notwithstanding the enormous revenues coming in from the Americas the government of the day always managed to spend quite a bit more. The result of this financial mismanagement was an economic nightmare, the brunt of which was borne by the poorer classes, the ones that were the main users of copper coins. As silver and gold were used mainly by the wealthier and more powerful classes, and for international transactions, the government was less likely to tamper with them.

Between 1602 and 1626 a series of inflations and deflations led to a bewildering amount of royal decrees and ordinances fixing the value of circulating coins in maravedis, the money of account. These upward and downward valuations sometimes literally left their imprint on the coins in the form of counterstamps. In this story I have left the relationship between the maravedi and the silver real out of the account.

If we look at a handful of these coins (I have quite a few) we may be at a complete loss as to how to classify them. I started to chart the

Working Papers in Economic History

June 2011 WP 11-05

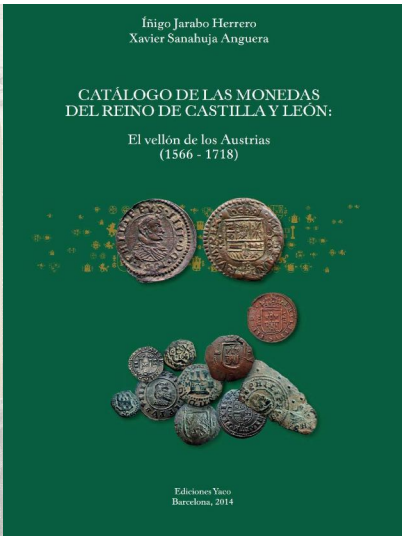
THE MICROECONOMICS OF BULLIONISM: ARBITRAGE, SMUGGLING AND SILVER OUTFLOWS IN SPAIN IN THE EARLY 18TH CENTURY

Pilar Nogues-Marco

Abstract
 In the Early Modern period, there was a systematic flow of precious metals from the American colonies to Spain and Portugal and, from there, throughout the world. In this paper, I use newly discovered data on the black-market for silver in Cadiz to reconstruct a picture of Castilian smuggling and international silver flows in the Age of Bullionism (1729-1741). The arbitrage equation shows persistent violations of the silver-point that made arbitrage systematically profitable until devaluation pegged the exchange rate to the arbitrated parity. Market structure explains the persistent violations. The Cadiz shadow price was lower than the international market price because bullionist regulations configured an oligopsonistic structure. The price gap was the reason for the Castilian silver outflows to Europe.

Keywords: bullionism, capital controls, silver outflows, silver-point mechanism, smuggling, oligopsony, arbitrage.
JEL Classifications: D43, E52, L22, N13

Pilar Nogues-Marco: Departamento de Historia Económica e Instituciones, and Researcher at Instituto Figuerola, Universidad Carlos III, Calle Madrid, 126, 28903 Getafe, Spain.
 E-mail: pnogues@uc3m.es
http://www.uc3m.es/portal/page/portal/instituto_figuerola/directorio/pnogues
 UNIVERSIDAD CARLOS III DE MADRID • c/ Madrid 126 • 28903 Getafe (Spain) • Tel: (91) 624 96 37
 Site: http://www.uc3m.es/uc3m/np/ingles/working_papers/working_papers_general.html

Enkele voorbeelden van gebruikte bronnen.

80-Jarige oorlog

Om de Spaanse munten in een context te plaatsen, is het nodig een korte schets te geven over de 80-jarige oorlog, die duurde van 1568-1648. Keizer Karel V wist in de zestiende eeuw, door middel van erfenis, huwelijk en verovering, een groot deel van de Nederlanden (gewesten/provincies) aan zijn rijk toe te voegen. Dit omvatte het graafschap Gelre, het bisdom Utrecht, Overijssel, Drenthe, Friesland en Groningen. Deze gebieden maakte hierdoor onderdeel uit van de Habsburgse Nederlanden. Deze besturing vanuit het Habsburgse vorstenhuis begon al iets eerder, in 1482, en eindigde voor de Noordelijke Nederlanden in 1581 en voor de Zuidelijke Nederlanden in 1795. Karel V was op dat moment hoofd van het machtigste imperium op aarde en was naast landsheer van de Nederlandse vorstendommen ook keizer van het Rooms-Duitse Rijk en koning van Spanje en al zijn koloniën.

Van links naar rechts: Karel V (1506-1556), Philips II (1556-1598), Philips III (1598-1621) en Philips IV (1621-1665) (bron: Wikimedia).

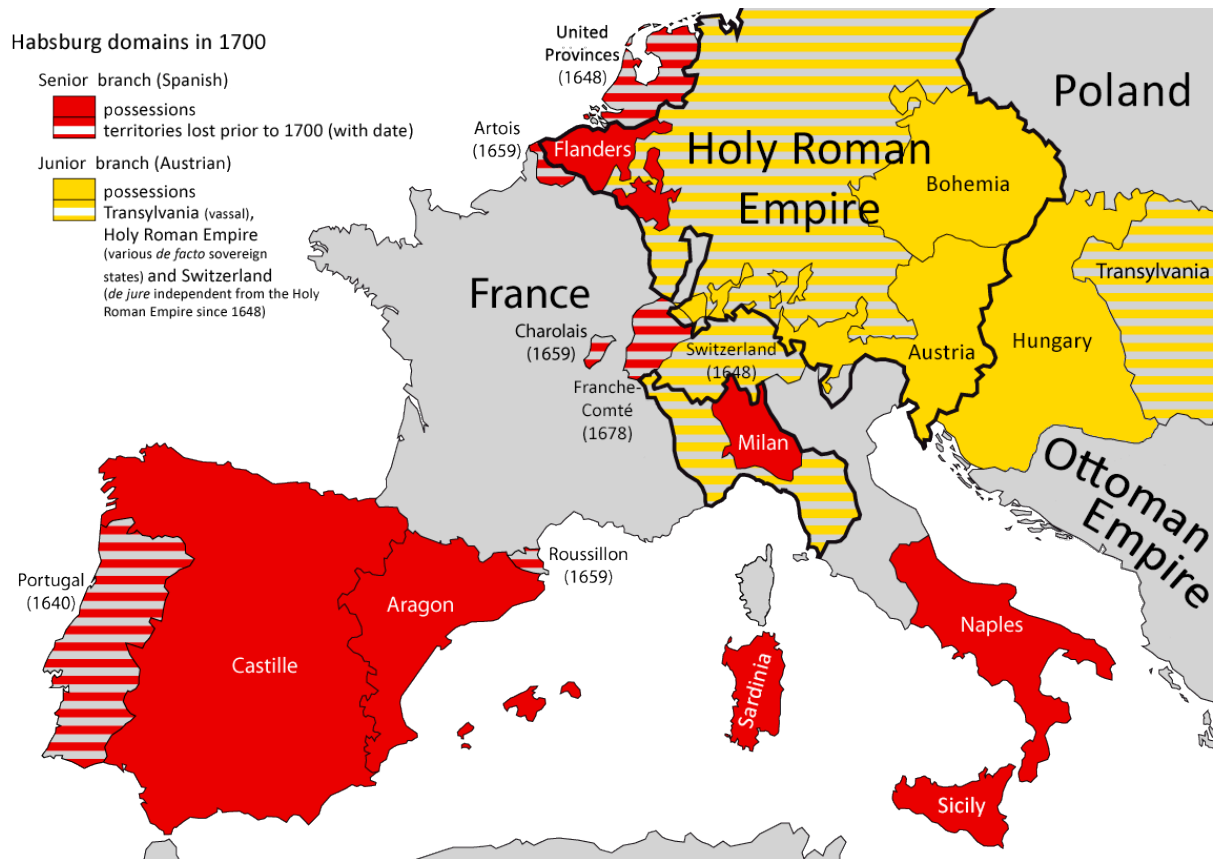
Naar mijn indruk zijn er vier belangrijke aanleidingen geweest die hebben geleid tot verzet, opstand en de langdurige oorlog in en met de Verenigde Nederlanden. De eerste was dat Karel V en diens opvolger Philips II van de Nederlandse vorstendommen een sterke staat wilde maken, met een centraal bestuur. Maar de inwoners van deze gebieden voelden geen enkele binding met elkaar en er was een lange traditie van autonomie, met een rijke schakering aan identiteiten, gebruiken, tradities, privileges en wetgeving. En ook binnen de provincies was geen sprake van eenheid, maar juist sprake van spanningen tussen onder meer de poorters en gilden van de steden versus de adel op het platteland.

Een tweede aanleiding was het opleggen van belastingen door Karel V om de opbrengsten ervan elders in zijn rijk in te zetten, onder meer voor het voeren van oorlogen (zoals de Italiaanse oorlog van 1542-1546). Maar van oudsher was het opleggen van belastingen én de keuze voor besteding van deze middelen een privilege van de provincies. Er werden dan ook allerlei eisen gesteld over de besteding van de beoogde belastingen, met als gevolg vertragingen en bureaucratie die het proces van centralisatie in de weg zaten. In 1531 installeerde Karel V in Brussel de Collaterale Raden, waaronder de Raad van State als belangrijkste bestuursorgaan, dat bleef bestaan tot in 1788.

De situatie in De Nederlanden rond 1590 (bron: Wikimedia, Nederlandse Leeuw).

Een derde aanleiding vormde de Reformatie in de Nederlanden, de verspreiding van het gedachtegoed van het protestantisme en calvinisme en ondermijning van de katholieke kerk. De landsheren Karel V en vervolgens Philips II dulden geen enkele afwijking van de eenheidsgedachte en andere religieuze opvattingen werden dan ook streng vervolgd. Onder meer via strenge edicten, de organisatie van de inquisitie in 1545 en afkondiging van het Bloedplakkaat tegen zogeheten ketters in 1550. Wat in deze periode niet meehielp was de neerwaartse economische situatie, wat zorgde voor verdere afkeer van het katholicisme en groei van het calvinisme. In 1556 kwam Philips II aan de macht. Eigenlijk samen met zijn oom Ferdinand, maar die richtte zich op het Rooms-Duitse Rijk.

De Habsburgse bezittingen waar de Nederlanden deel van uitmaakte (bron: Wikimedia).

De winter van 1564-1565 zorgde voor de vierde aanleiding voor het verzet, opstand en oorlog. Deze was namelijk extreem koud en de graanoogst in de zomer van 1565 mislukte, wat zorgde voor een hongervinter in 1565-1566. Enkele honderden edelen verenigden zich ondertussen in het Eedverbond der edelen en schreven een smeekschrift der Edelen waarin werd gepleit voor afschaffing van vervolging op calvinisten. De polarisatie nam verder toe en zogeheten hagenpreken ontaardde in augustus 1566 in de Beeldenstorm, die gericht was tegen de rijkdom van de katholieke kerk en de beeldenverering. In grote delen van de Nederlanden werden vernielingen aangericht in kerken en kloosters. Philips II reageerde furieus en was erop gebrand met harde hand op te treden. De juiste man voor deze klus was de hertog van Alva, ook wel de IJzeren hertog genoemd vanwege zijn brute reputatie. Onder zijn bewind werden ongeveer 1100 mensen – waaronder veel edelen –

gearresteerd, veroordeeld en geëxecuteerd. Zo'n 900 mensen werden bij verstek veroordeeld en naar schatting 60.000 mensen sloegen op de vlucht. Alva werd niet gezien als legitiem landvoogd maar als bruto bevelhebber van een bezettingsleger. Met zijn Raad van Beroerten, centraal opgelegde belastingen (waaronder de Tiende Penning) probeerde hij grip te krijgen op de ordehandhaving en financiën, maar hij creëerde hierdoor vooral nog meer weerstand. Met de onthoofding van edelen als van Egmont en Horne, werd Oranje de leider van de opstand die met de overwinning in 1568 bij de slag bij Heiligerlee werd ingeluid. Hierop volgde tientallen jaren strijd met wisselend succes, maar een toelichting hierop voert voor deze lezing te ver. Wel relevant om te benoemen is bijvoorbeeld de overgave van de stad Haarlem (waar we ons nu bevinden) in 1573 door voedselgebrek, de ondergang van de Spaanse Armada in 1588, de wisseling van de macht in 1598 met Philips III, het Twaalfjarig Bestand tussen 1609-1621 (met een soort status quo tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden), de verovering van de Zilvervloot in 1628 door Piet Hein en de continue problemen van de financiering aan de kant van zowel de opstandelingen als de onderdrukkers.

Een voorbeeld: Direct na de inname van Zierikzee eisten de Spaanse soldaten het restant van hun soldij op. Dit was namelijk al twee jaar lang niet volledig uitbetaald. Filips II had de geldzendingen naar de Nederlanden echter verlaagd door het bankroet van Castilië in 1575 waardoor de regering in Brussel niet aan de eis kon voldoen. De gevolgen waren catastrofaal. Koninklijke troepen verlieten het net veroverde Zierikzee, sloegen aan het muiten en veroverden en plunderden Aalst, waarvandaan zij verdere plundertochten ondernamen in het rijke en koningsgetrouwe Brabant en Vlaanderen. Kortom, plunderende soldaten die uit armoede voor zichzelf moesten zorgen vormden vaak een grote last voor de bevolking van diverse steden en het platteland. Maar over die muitende soldaten straks meer.

Op 31 maart 1621 overleed Philips III en werd opgevolgd door zijn 16 jaar oude zoon Philips IV. In feite was het Gaspar de Guzmán y Pimentel die het beleid bepaalde en die wilde de oorlog weer voortzetten. Het Spaans leger in de Nederlanden werd met 60.000 man weer op volle sterkte gebracht met Ambrogio Spinola als bevelhebber. En zo duurde de oorlog voort tot 1648, waarbij de bekende Vrede van Munster werd getekend tussen Spanje en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Hiermee kwam aan de Tachtigjarige Oorlog tussen Spanje en de opstandelingen in de Republiek een eind en werd de Republiek als soevereine staat erkend – de basis van het huidige Nederland.

Wat zijn maravedis

De maravedi is een Spaanse rekeneenheid van 1/34 zilveren real, waarvan 16 reales (544 maravedis) gelijk stonden aan 1 gouden escudo. De waarde ten opzichte van de escudo liep geleidelijk af, van 350 maravedis in 1566 naar 550 maravedis in 1642.¹ Met maravedis (enkelvoud maravedi) worden ook Spaanse munten geduid, gemaakt van koper of biljoen (met een fractie zilver). Ze zijn in diverse Spaanse muntplaatsen geslagen vanaf 1497 tot en met de invoering van het decimale stelsel in 1848.² De maravedis werden ook wel aangeduid met vellón: kopergeld dat tegen de zin van de bevolking werd geslagen in plaats van zilveren munten.³

---

¹ Herrero/Anguera, 2014: 17.

² Grolle, 1986-2002: M26; De Groot, 1991: 141.

³ Vellón kan hier worden vertaald als 'dun koperplaatje', kopergeld dat tegen de zin van de bevolking werd geslagen in plaats van zilveren munten. Calderilla was de benaming van vellons in officiële

Ochavo Karel II (1665-1700) uit Granada (1684), vondst Noordwijk (ca. 2003).⁴ Bron: Muntenbodenvondsten forum nr. 5530.

De maravedi is geslagen in verschillende waarden (denominaties). Het munttype werd uitgegeven als:

Blanca	- 0,5 maravedi
Maravedí	- 1 maravedi
Ochavo	- 2 maravedis
Cuarto	- 4 maravedis)
Cuartillo	- 8 of 8,5 maravedis

Tussen 1660 en 1664 werden de volgende munttypen geslagen: perendengue (2); gongorino (4), cortadillo (8) en carilla (16 maravedis).

Financieel bestuur

Aan de maravedis valt een interessante geschiedenis af te lezen, namelijk die van een Spaans wereldrijk dat werd gekenmerkt door slecht (financieel) bestuur en verval. Hoewel er gedurende de 16de en 17de eeuw een enorme hoeveelheid edelmetaal uit De Nieuwe Wereld werd aangevoerd (zoals uit de Mexicaanse zilvermijnen), werd door de machthebbers een nog grotere hoeveelheid geld uitgegeven. Onder meer voor het in stand houden van huurlegers en de oorlogen met Frankrijk, Engeland, de Ottomanen en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden ten tijde van de 80-jarige oorlog. Zo ontving het Spaanse bestuur in de Nederlanden tussen 1566 en 1654 minimaal 218 miljoen dukaten vanuit Spanje, terwijl de Spaanse kroon 'slechts' 121 miljoen binnenkreeg vanuit haar overzeese bezittingen.⁵ De koperen maravedis waren bestemd voor de Spaanse binnenlanden. Voornaamste reden hiervoor was dat al het voorhanden zijnde zilver en goud werd aangewend voor de buitenlandse handel, betaling van de huurlegers en afbetaling aan schuldeisers (banken). De financiële problemen hadden een weerslag op de Spaanse maravedis. Geregeld werden deze (door middel van kloppen) op- of afgewaardeerd, met vaak sterke inflatie tot gevolg. Daarnaast hadden de economische problemen effect op de huurlegers. Dit blijkt onder meer uit de vele

---

(Spaanse) stukken, terwijl in andere (archief)stukken de benaming uiteenloopt. De volgende namen doken op (voornaamste bron: Rechterlijke Archieven, Register Nr. 287 folio 93, Oud-Archief Amsterdam): maravedisen, quartillies, quartilges, malvadaisen, malvedisen, malvadisen, alfonsines, viejas, nuevas, buenas, blancas, usuales en Spaens Copergelt.

⁴ Herrero/Anguera, 2014: 514-515, type N9, nr. N-30a.

⁵ Parker, 1979: 186-188.

muitereien, die een logisch gevolg waren van het uitblijven van uitbetaling van soldij, honger en gebrek aan kleding, materiaal en medische hulp. Zo waren er tussen 1573 en 1607 meer dan 45 muitereien, die vaak meer dan een jaar duurden.⁶ Het gemiddeld maandloon van een Spaanse soldaat bedroeg tussen 1534-1634 3 escudo's en daarna 4 escudo's.⁷ Maar vaak kregen ze alleen hun loon uitbetaald wanneer zij in dienst traden en moesten ze lang wachten voor ze hun volgende loon ontvingen (soms pas 7 jaar later) en meestal ontvingen ze ook veel minder.⁸ Slechts een enkele keer werden de legers uit nood uitbetaald in koperen maravedis in plaats van zilver of goud, waardoor dit niet de voornaamste reden kan zijn voor het voorkomen van de maravedis in Nederlandse bodem.⁹ De meest waarschijnlijke reden hiervoor is toch zeer waarschijnlijk de behoefte aan kleingeld in de Nederlanden. De buitenlandse koperen munten – waaronder de maravedis, zullen daarom als duit en oord zijn gebruikt. Dit kan, doordat er geen regulering was van kleingeld gemaakt van onedel metaal en er grote behoefte was aan kleingeld.

Onder meer door financieel wanbeheer, enorme uitgaven aan het hof en zeker ook de enorme militaire uitgaven ter bekostiging van de diverse oorlogen tegen onder meer Engeland, Frankrijk en de Nederlanden wogen de enorme inkomsten uit onder meer belastingen en de opbrengsten uit de koloniën niet op tegen de inkomsten. Dit ging zelfs zo ver dat de met goud en zilver beladen schepen uit Zuid- en Midden-Amerika niet meer rechtstreeks naar Spanje voeren, maar afmeerden in het Italiaanse Genua, om daarmee aan de banken de rente op de aflossingen te betalen. Gedurende de 16de en 17de eeuw ging de Spaanse overheid maar liefst 10 keer failliet: 1557, 1560, 1575, 1596, 1607, 1627, 1647, 1652, 1662 en 1666.¹⁰ Maar de Spaanse koningen konden door steeds nieuwe en gunstige aflossingsregelingen en rentes toch telkens opnieuw geld lenen. Deze grote economische spanningen zorgen voor noodgrepen op de waardstelling van de maravedis. Per decreet werden de munten zowel in waarde verhoogd als verlaagd.

Maravedi geslagen tussen 1600-1626 onder Philips III of Philips IV. De nog zichtbare kloppen zijn aangebracht in 1651 (8) en 1659 (RX) (bron: Bodemvondstenwereld forum nr. 58889).

---

⁶ Parker, 2004: 157-158.

⁷ Parker, 2004: 104, 133.

⁸ Parker, 2004: 134.

⁹ Peeters: 2015.

¹⁰ Peeters: 2015.

De kloppen

Meermaals (maar niet altijd) ging dit gepaard met het aanbrengen van kloppen (instempelingen). In de drang om zoveel mogelijk munten in omloop te brengen tegen een bepaalde waarde, werden zelfs Romeinse munten als maravedi heringevoerd en voorzien van een klop.¹¹ Soms is op een teruggevonden munt slechts één klop aangebracht, maar vaak ook meerdere, over elkaar heen. Dit bemoeilijkt vaak de determinatie en dit is ook zeer tijdrovend. De kloppen zijn in 6 fases te onderscheiden, maar nog vaker werd per decreet op- of afwaarderingen afgekondigd, dus dit ging niet altijd gepaard met een fysieke klop.

1602: De eerste is een verdubbeling van de waarde in 1602. Tussen 19 december 1603 en 12 maart 1605 werden kloppen ter aanduiding aangebracht. Deze kloppen zijn herkenbaar aan het Romeinse cijfer IIII of VIII (waarde van 4 en 8 maravedis) met daarboven een kroontje en daaronder een letter of bijteken die verwijst naar de muntplaats.

1636: In dit en het opvolgende jaar werden er twee kloppen op de munten aangebracht voor de waarden 6 en 12 maravedis. Aan de ene kant het cijfer VI of XII (vaak met punten en letter/bijteken van de muntplaats), aan de andere kant een klop van het jaartal 1636 met daarboven een kroontje.

1641-1642: In deze jaren werden er opnieuw kloppen aangebracht. Dit keer voor de waarden 6, 8 en 12 maravedis: met de cijfers VI, VIII en XII en op de keerzijde weer het jaartal 1641 of 1642 met een kroontje erboven.

1651-1652: In deze jaren werden de waarden van de kloppen niet in Romeinse stijl, maar met 'gewone' cijfers aangeduid. Dit keer met de waarden 4 of 8. De tweede klop is weer telkens het jaartal 1651 of 1652, soms in een ovaal. Ook de waarde van 2 maravedis wordt in deze periode uitgegeven, maar zonder legenda en dus lastig te herkennen.

1654-1656: In deze jaren werden de kloppen in de vorm van een halve cirkel geplaatst. Dit keer weer de waarden 4 en 8 maravedis met de Romeinse cijfers IIII en VIII. De tweede klop betreft weer telkens het jaartal 1654, 1655 of 1656.

1658-1659: In deze laatste fase waarin kloppen werden aangebracht werden er – over de vaak al eerder geklopte munten - twee grote kloppen aangebracht met de Romeinse waarde II, IIII of VIII (2, 4 of 8 maravedis) en een gekroond monogram van PHILIPVS en op de keerzijde een gekroond monogram REX (koning) met daaronder het jaartal 1658 of 1659.

Hierna werd er niet meer geklopt en werd een nieuw type maravedi geïntroduceerd, met daarop het portret van Philips IV.

Resultaten muntinventarisatie

Bij aanvang van het onderzoek bevatten de landelijke vondstendatabases (Archis, NUMIS en PAN) weinig maravedis. Dit komt doordat de focus op zowel aanmelding als registratie lag op het grensjaar 1600. Bij PAN is die begrenzing er nu af, alhoewel veel vinders dit nog niet goed weten. Zo'n 85% van de muntvondsten kon ik achterhalen via de drie grootste Nederlandse determinatiefora en via Facebook.¹²

---

¹¹ Beliën, 1995: 532-533.

¹² Muntenbodenvondsten, pieppiep en bodenvondstenwereld.

Denominatie	Aantal	Percentage
2m	24	13,71
4m	52	29,71
8m	75	42,86
16m	24	13,71

Aantallen en denominaties

In totaal zijn tijdens het onderzoek 209 maravedi munten geïnteriseerd, waar van 175 de denominatie kon worden bepaald. Opvallend is dat van de laagste denominaties geen exemplaren in Nederland zijn opgedoken. Mogelijk dat het formaat (kleiner dan een duit) hierbij een rol heeft gespeeld. Ook opvallend is het relatief hoge aantal cortadillos van 8 maravedis (75 stuks, 43%) en relatief lage aantal carillas van 16 maravedis (24 stuks, 14%) uit de periode 1660-1664. Deze hadden in Spanje een relatief hoge waarde en waren bovendien zilverhoudend (6,9%).¹³ Vermoedelijk hadden deze wat grotere en kwalitatief betere munten in het geldverkeer in de Nederlandse provincies niet de waarde van een duit maar van een oord (dubbele duit) – temeer omdat de carillas ook visueel enige overeenkomst met sommige oorden hebben. Het werkelijk aantal gecirculeerde maravedis in de Nederlandse provincies zal natuurlijk vele malen hoger zijn geweest.

Munthuis	Aantal	Percentage
Burgos	7	6,42
Córdoba	4	3,67
La Coruña	5	4,59
Cuenca	13	11,93
Granada	3	2,75
Madrid	9	8,26
Santo Domingo	14	12,84
Segovia (Casa Vieja)	7	6,42
Segovia (Ingenio)	39	35,78
Sevilla	3	2,75
Toledo	2	1,83
Valladolid	3	2,75

Munthuizen

Van de 209 geïnteriseerde munten kon er van 109 de productieplaats worden bepaald. Het gaat hier om de muntproductieplaats, niet de latere klop(pen) – die vaak in andere munthuizen werden aangebracht ter verhoging of verlaging van de waarde. Uit het overzicht valt vooral het aantal munten op die geproduceerd zijn met de muntpers in het moderne munthuis Segovia (Ingenio, 39 stuks, 36%). Deze werden mogelijk in een hogere oplage gemaakt en misschien ook meer gewaardeerd in het (Nederlandse) geldverkeer. Er zijn geen munten geïnteriseerd die zijn

¹³ Herrero/Anguera, 2014: 19. Hier staat een schema met enkele zilverwaarden tussen 1497-1718.

geslagen in de munthuizen Linares (productie 1692-1718), Trujillo, Cartagena de Indias (Colombia), Isla de Santiago (Jamaica) en Santiago de Cuba (Cuba).¹⁴

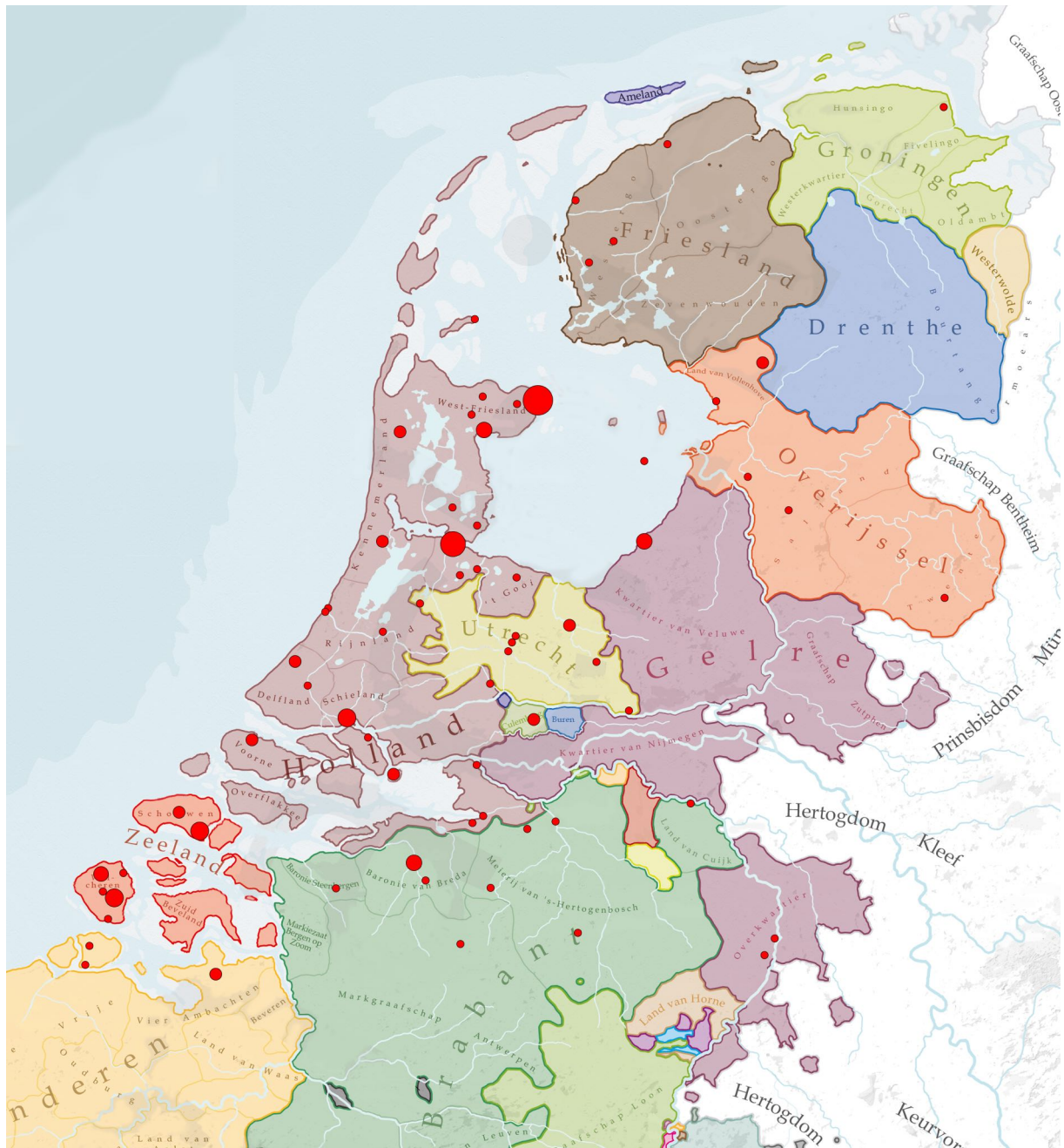
Kloppen

Van de 209 munten kon van 190 worden bepaald of deze waren voorzien van één of meerdere kloppen ter op- of afwaardering van de waarde. 70 munten (37%) van de 190 munten hadden één of meerdere kloppen. Bij het overzicht, waar op 1602 na telkens de jongste klop is meegeteld, moet bedacht worden dat veel kloppen over elkaar werden aangebracht en veel kloppen niet goed afleesbaar zijn. In ieder geval geeft het een indicatief overzicht, waarbij vooral het lage aantal kloppen uit 1654 opvalt.

Jaar klop	Aantal	Percentage
1602	5	7,81
1636	12	18,75
1641-1642	16	25
1651-1652	17	26,56
1654	5	7,81
1658-1659	9	14,06
Totaal	64	

---

¹⁴ Herrero/Anguera, 2014: 25-28.

Verspreiding van maravedi in Nederland, hoe groter de stip, hoe groter het aantal gevonden munten uit die plaats/gemeente (kaart: Emanuel van Berkel).

Verspreiding

Van de 209 in Nederland gevonden munten is van 155 munten bekend in welke provincie deze zijn gevonden. Van de munten uit Noord-Holland zijn 25 afkomstig uit West-Friesland en van Noord-Brabant 6 uit regio Breda. De aantallen scheppen de indruk dat vooral in West-Nederland de maravedi munten gangbaar waren in het geldverkeer. Vermoedelijk speelde scheepsvaart (havens) en handel hierbij een rol voor de aanvoer van de munten. Opvallend is het lage aantal vondsten te Limburg, Groningen en Drenthe. Een interessante vraag voor vervolgonderzoek is of in deze drie provincies misschien andere buitenlandse koperen munten de boventoon voerden in het lokale geldverkeer gedurende de 16de en 17de eeuw.

Provincie	Aantal	Percentage
Noord-Holland	49	31,61
Zeeland	34	21,94
Noord-Brabant	20	12,90
Zuid-Holland	17	10,97
Gelderland	9	5,81
Utrecht	8	5,16
Overijssel	7	4,52
Friesland	5	3,23
Limburg	2	1,29
Groningen	2	1,29
Flevoland	1	0,65
Drenthe	0	0

Overzicht van vondstaantallen en percentages per provincie.

Autoriteit	Periode	Aantal	%	2m	4m	8m	16m	?
Ferdinand & Isabella	1474-1504	9	4,89	4	5			
Ferdinand & Johanna	1504-1506	1	0,54		1			
Karel V & Johanna	1506-1516	10	5,43		10			
Karel V	1516-1556	6	3,26	2	4			
Philips II	1556-1598	12	6,52	9	2	1		
Philips III	1598-1621	64	34,78	3	26			3
Philips III / IV	1598-1665	29	15,76	1		20		8
Philips IV	1621-1665	44	23,91		1	15	24	4
Karel II	1665-1700	5	2,72	5				
Philips V	1700-1746	2	1,09	1	1			
Ferdinand VI	1746-1759	0	0					
Karel III	1759-1788	1	0,54			1		
Karel IV	1788-1808	1	0,54			1		

Overzicht van aantal en type muntvondsten per uitgevende autoriteit.

Dateringen

Van de 184 gedetermineerde munten staan hierbij de categorieën weergegeven in percentages en aantallen, waarbij de 'm' staat voor 'maravedis'. Hoewel de Spaanse maravedi munten tot 1848 zijn geslagen, is de jongst bekende vondst afkomstig van Karel IV. Van de munten van Karel II zijn er 3 uit 1680 en 2 uit 1684. Opvallend is het hoge aantal munten dat afkomstig is van Philips III (1598-1621) en Philips IV uit de periode 1598-1665. Samen zijn ze goed voor 75% van alle te Nederland gevonden maravedi munten. Een relatie met de 80-jarige oorlog lijkt hier voor de hand te liggen,

maar dit ligt vermoedelijk wat genuanceerder. Als de Spanjaarden zelf structureel de hand hadden gehad in de maravedi toevoer naar de Nederlanden, dan lag onder meer een veel groter aantal munten van Philips II voor de hand. Dit is echter niet het geval. Bovendien dateren de in Nederland gevonden maravedi munten van zowel vóór, tijdens als na de 80-jarige oorlog.

Wel is er een duidelijke link met de 80-jarige oorlog ten tijde van het 12-jarig bestand tussen 1609-1621 (22 munten), vooral ten aanzien van de vervalsingen. Het einde van de 80-jarige oorlog in 1648 (Vrede van Munster) heeft in ieder geval niet geleid tot een afname in het aantal maravedi munten in Nederland, in tegendeel zelfs. Met name de zilverhoudende carillas die geslagen zijn tussen 1660-1664 lijken populair te zijn geweest. Kortom, de aanwezigheid van de Spaanse maravedis in de Nederlandse bodem lijkt vooral voort te komen uit de grote behoefte aan kleingeld in de 16de en 17de eeuw in combinatie met het gebrek aan centraal gezag in deze periode. Alles wat enigszins rond en van koper was werd blijkbaar als 'duit' gebruikt.¹⁵ En afgaand op het voorkomen van de carillas, sommige munten ook als 'oord'.

De maravedi munten lijken vooral in het geldverkeer te zijn gebruikt tot 1702. Dit brengt ons op een interessante passage van Van Gelder in zijn overzichtswerk 'De Nederlandse Munten'. Daarin beschrijft hij namelijk dat in 1702 de provincie Holland de oude Hollandse duiten tot de helft in waarde verlaagde en alle overige duiten – en wat daarvoor door ging – verbood. De andere provincies volgde snel dit voorbeeld, om te voorkomen dat zij werden overspoeld met de in waarde verlaagde duiten uit Holland en al het overige kopergeld, zoals dus dat uit Spanje.¹⁶

Pas na het overlijden van Philips IV in 1665 zit er een stop op het voorkomen van maravedis in de Nederlandse bodem, maar dit komt doordat tussen 1665-1680 er ook geen maravedis meer zijn geslagen. Wel zien we dat het aantal in de Nederlandse bodem voorkomende maravedis vanaf die tijd zeer beperkt is. Dit is opvallend, omdat de behoefte aan kopergeld (en gebrek aan controle) nog tot 1702 voortduurde. De maatregel in 1702 heeft wél duidelijk effect gehad: na 1700 komen nog slechts sporadisch maravedis voor in het Nederlandse bodemarchief. Een interessante vraag voor vervolgonderzoek is of in de periode circa 1665-1702 in de Nederlandse provincies ook een afname of verschuiving zichtbaar is in het aantal koperen munten uit andere landen.

---

¹⁵ Van Beek, Jacobi en Scharloo, 1984: 120.

¹⁶ Van Beek, Jacobi en Scharloo, 1984: 120; Van Gelder, 2002: 136-143; Cruysheer, 2017: 275-278.

Maravedi muntplaatjes uit Rotterdam (1606) en Nieuwveen (1605), bron: DNB.¹⁷

Vervalsingen

Van de 162 munten waarvan het munttype bepaald kon worden, blijken 15 munten te zijn vervalst, dus circa 10%. De vervalsingen zijn zowel gemaakt in Spanje zelf als in Nederland.

Tijdens de inventarisatie zijn ook drie interessante koperen muntplaatjes gevonden. Er zijn geen aanwijzingen dat deze eerste twee koperen plaatjes vervalsingen zijn. Vergelijkbare strips zijn ook gevonden te Spanje. Wat met name aan de muntstrip uit

¹⁷ Herrero/Anguera, 2014: 174-178, type D45, nr. D-219-220 (met aquaducttype 31); NUMIS-1108181.

Rotterdam opvalt is dat het veld rond de munten is versierd met sterretjes. Dit is vermoedelijk aangebracht als houvast voor de moderne muntpers te Segovia. Op de website van het munthuis van Segovia staat veel informatie over de muntproductie, inclusief rolstempels die gebruikt zijn en die ook overeenkomstige sterretjes en blokjes hebben. In tegenstelling tot het derde muntplaatje (hieronder) komen de eerste twee afbeeldingen bovendien volledig overeen met die van de bekende munten.

Maravedi muntplaatje uit Harderwijk (1622), 22x12 mm, 1,64 g, eigen foto.¹⁸

Dit muntplaatje daarentegen is wel een vervalsing. Op de linker afbeelding is de hoek van de koperplaat te zien. Het kruis in de kroon is recht in plaats van een lelie. Ook loopt de staart van de leeuw tegen de buitenrand van het wapenschild aan én draait deze rechtsom in plaats van linksom. Echt een heel bijzonder stuk dat hopelijk nog eens in de Nationale Numismatische Collectie terecht komt.

De vraag rest hoe deze reguliere productieresten (de twee voorgaande plaatjes) uit het Spaanse munthuis Segovia (Ingenio) in Zuid-Holland terecht zijn gekomen. Vergelijkbare strips zijn ook gevonden te Spanje.¹⁹ Meest aannemelijk is de handel in koperafval. En dat is best opmerkelijk, omdat Nederlandse handelaren óók grondstofleverancier waren voor de koperen muntproductie in Spanje.

De Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) verkocht namelijk ook koper aan de Spaanse munt die het gebruikte voor het slaan van de maravedis. De VOC liet zich betalen in Spaans zilver, dat afkomstig was uit onder meer Mexico en bracht dit zilver naar China in ruil voor onder meer zijde. Op de terugweg deden de VOC-schepen Japan aan, waar het Spaanse zilver ook werd geruild tegen het Japanse koper. Op die manier profiteerde de VOC dus dubbel.²⁰

Naast deze 'handel met de vijand', zagen enkele handelaren ook brood in het vervalsen van de Spaanse maravedis. De uitwisseling van nagemaakte maravedis voor volwaardig goud of zilver leverde namelijk winsten op tot bijna vijfhonderd procent.²¹ In de Rechterlijke Archieven, van Oud-Archief Amsterdam wordt nauwkeurig verslag gemaakt van hoe vervalsers van Spaanse maravedis uit Zeeland te werk gingen.²² Zo koopt bijvoorbeeld Daniel Le Becque, een koopman woonachtig te Middelburg, van Pieter Verhagen circa 1700 a 1800 pond gewicht aan maravedis

¹⁸ Herrero/Anguera, 2014: 251, type F34a, nr. F-270.

¹⁹ Herrero/Anguera, 2014: 126, 180, 253, 441, 558.

²⁰ Overdijk, 2010: 43-46, en daar noot 78; Flynn, 1991: 354.

²¹ Van den Tol, 2012: 58. Zie ook Beliën 2000, 253-262.

²² Wieder, 1923: 117-121.

tegen een prijs van twee gulden per pond. De hulp van Pieter, Jan Pessereau – ‘een Luijker wael’, maakt ‘de stempels ende rollen daer de Malvadis en mede gedrukt werden te snijden’. Pieter maakte de valse munten van mei tot augustus 1611. Het koper voor de ‘geslaegen ofte gedrukten Malvadis en mede’ was afkomstig uit Vaassen, gelegen tussen Harderwijk en Deventer, en werd daar in repen gesneden. Zeer waarschijnlijk vanuit de daar gelegen kopermolen. Blijkbaar werden te Vaassen niet alleen koperen platen gemaakt (vermoedelijk ‘geplet’ vanuit koperbaren), maar dus ook versneden. Ook wordt vermeld dat circa voor 1200 pond aan penningen gemaakt is, waarvan 615 pond aan een Fransman is verkocht ‘voor een daelder t’pont’ en de resterende 600 pond ‘aen een Castiliaen vercocht te hebben tot ses schellingen t’pont’. De muntproductie was in dit valsmunterij voorbeeld dus niet voor de Nederlandse markt bedoeld. Enkele andere voorbeelden van het vervalsen van maravedis zijn ook afkomstig uit Zeeland. Een muntvervalser is bijvoorbeeld de smid Matthyssen en zijn zoons, die in 1610 te Middelburg of in 1613 op een schip op de Schelde maravedis vervalst. En weer een andere vervalser is brillenslijper Janssen, die in 1618 vanuit Arnemuiden opereert. Beide keren waren de munten bestemd voor de export naar Spanje.²³

Wat opvalt is dat alle genoemde jaren vallen binnen het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), blijkbaar een gunstige periode voor de handel. Dat het derde plaatje in tegenstelling tot de andere twee plaatjes toch een vervalsing is, wordt vooral afgeleid uit de afwijkende afbeelding. Als we mogen aannemen dat dit koperen plaatje afkomstig is van de koperplaten die zijn gebruikt voor de productie van de vervalste munten te Zeeland, dan moet het materiaal rechtstreeks afkomstig zijn uit de (Japanse) kopermijnen en dus niet gaan om hergebruikt metaal. Vraag is of valt af te leiden dat het koper rechtstreeks uit een kopermijn afkomstig is?

Om deze vraag te beantwoorden is het derde plaatje (nr. 720) onderzocht op de metaalsamenstelling met behulp van een XRF-scanner bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het bleek echter lastig de vraag te beantwoorden op basis van de samenstelling alleen, maar het hoge kopergehalte (98,83%), de geringe bijmenging van zink en tin en het lage loodgehalte maken het wel meer waarschijnlijk. Daarnaast is in de meting relatief veel antimoon aanwezig (0,27%). Dit is een element dat ‘verdampst’ wanneer koper gesmolten worden. Een hoog antimoon gehalte wijst op weinig smeltcycli.²⁴

XRF nr.	Koper	Zilver	Lood	Tin	Zink	Antimoon	Bismut	IJzer	Nikkel	Arseen	Goud
719	98,14	0,13	0,37	0,04	0,01	0,04	0,01	1,15	0,01	<0,0	<0,0
720	98,83	0,08	0,41	0,03	0,02	0,27	0,01	0,01	0,17	0,15	<0,0
721	92,04	6,94	0,29	0,03	0,08	0,19	0,01	0,05	0,10	0,10	0,01
722	98,29	0,63	0,41	0,01	0,01	0,39	0,01	0,01	0,10	0,09	<0,0
723	96,88	2,34	0,34	0,02	0,03	0,16	0,01	0,05	0,03	0,02	0,01
724	98,68	0,04	0,60	<0,0	<0,0	0,35	<0,0	0,13	0,09	0,06	<0,0
725	96,61	1,88	0,68	0,03	0,01	0,36	0,02	0,09	0,07	0,06	0,01
726	98,91	0,12	0,44	0,04	<0,0	0,18	0,01	0,02	0,14	0,13	<0,0
728	96,60	1,83	1,03	<0,0	<0,0	0,18	<0,0	0,08	0,19	0,08	<0,0

Overzicht op metaalgehalte onderzochte maravedis.

²³ Man, 1921: 6; Cruysheer, 2017: 276.

²⁴ Met dank aan Bertil van Os.

XRF 722, ochavo van 2 maravedis, geslagen tussen 1595-1591 onder Philips II (1556-1598) in de muntplaats Cuenca.²⁵ In 1602 (of iets daarna tot ca. 1606) opgewaardeerd met een klop naar 4 maravedis onder Philips III (1598-1621). In 1636 onder Philips IV (1621-1665) opnieuw opgewaardeerd, naar 6 maravedis in de muntplaats Toledo (punt onder VI).²⁶ In 1654 onder Philips IV (1621-1665) afgewaardeerd naar 4 maravedis.²⁷ Vindplaats Harderwijk (22 mm, 3,945 g) (eigen foto).

Nr. 722 is gemaakt van 'vellón pobre' (biljoen): koper met 1,4 procent zilver. Uit de XRF-meting blijkt een wat lager percentage zilver: 0,63%.

XRF 721, carilla van 16 maravedis, geslagen in 1662 onder Philips IV (1621-1665) in de muntplaats Segovia (Ingenio), vindplaats Harderwijk (26 mm, 3,84 g) (eigen foto).²⁸

Ook enkele andere maravedis zijn onderzocht op de metaalsamenstelling. Vooral nr. 721 springt eruit qua zilvergehalte. Dit betreft een te Harderwijk gevonden carilla uit 1662 ter waarde van 16 maravedis van zogeheten 'vellón pobre' (biljoen): koper met een voorgeschreven 6,9 procent zilver en dit klopt exact met de meting.

²⁵ Herrero/Anguera, 2014: 76, type A39, nr. A-108.

²⁶ Herrero/Anguera, 2014: 227, type G17.

²⁷ Herrero/Anguera, 2014: 328-340.

²⁸ Herrero/Anguera, 2014: 458, type M98, nr. M-526; López de la Fuente, 2017: 643, type E-1188.

Cuarto ter waarde van 4 maravedis uit de schatvondst Enkhuizen, 2013. Bron: Archeologie West-Friesland.

Schatvondsten

In totaal zijn er tijdens de inventarisatie vier schatvondsten in beeld gebracht. In het centrum van Enkhuizen werd in 2013 bij de aanleg van een nieuwbouwwijk een verspreid gevonden schatvondstje gedaan van vier identieke munten ter waarde van elk een cuarto (vier maravedis), geslagen tussen 1544 en 1564 in Hispaniola / Santo Domingo (nu Dominicaanse Republiek).²⁹ Omdat deze munten voor zover bekend niet waren bestemd voor export buiten Santo Domingo, ligt een relatie met de zeevaart voor de hand, wellicht met die uit de regio Enkhuizen.

Schatvondst Amsterdam, 2007 (bron: Muntenbodenvondsten topic nr. 29280.0).

Te Amsterdam is een muntschat gevonden van zeven munten uit de periode 1599-1611. Deze vondst staat beschreven in de Beeldenaar. De munten zijn afkomstig uit

²⁹ Schrickx en Duijn, 2016: 143-145; Cayón, 2004: 461.

het moderne munthuis Segovia (Ingenio) en geslagen onder Philips III (1598-1621). Echter, de schatvondst bestaat geheel uit vervalste exemplaren. Vermoedelijk zijn deze munten gedurende het Twaalfjarig Bestand (1609-1521) te Zeeland vervalst. De munten kunnen door handelaars die tussen Spanje en de Nederlanden pendelden zijn gebruikt en bij toeval in de Nederlandse bodem terecht zijn gekomen, of meer waarschijnlijk in het plaatselijke geldverkeer te Amsterdam zijn opgenomen.³⁰

Schatvondst Zoeterwoude, 2018 (bron: PAN-S-22).

Te Zoeterwoude werd in 2018 een wel heel bijzondere schatvondst opgediept. Een detectorzoeker vond hier een muntschat in een pot bestaande uit 154 munten, waaronder 56 maravedis die ik heb kunnen helpen determineren. De munten werden gevonden op grasland, op een plek waar eerder een partij van elders aangevoerde grond was gestort, vermoedelijk afkomstig uit de binnenstad van Leiden. De schat omvat naast enkele sierraden minimaal 154 munten van een groot aantal denominaties, daterend tussen de late 12de eeuw en de jongste munt uit 1851. Tot de munten behoren onder andere een goudgulden van Gelre uit het midden van de 15de eeuw en een klein groepje Nederlands provinciaal kleingeld uit de 17de eeuw. De grootste groep munten zijn maravedis uit de periode van Philips II tot en met Philips IV en een groot aantal munten uit het Ottomaanse Rijk en van de Ayyubiden. De zeer vreemde samenstelling van de munten en de ver uiteenlopende datering doet vermoeden dat het mogelijk gaat om een verzameling van een 19de-eeuwse

---

³⁰ Cruysheer, 2017: 275-278.

muntenliefhebber of om het eigendom van een reiziger die Noord-Afrika en/of zuidelijk Spanje heeft bezocht met als eindbestemming Leiden.

Deel van de schatvondst Dronten, 1976 (bron: PAN-S-163).

Tot slot werd in 1976 melding gemaakt van een scheepswrak op kavel K45 net ten westen van het huidige Dronten. In 1977 volgde een opgraving en tijdens deze opgraving zijn ruim 70 munten gevonden in verschillende delen van het schip, vermoedelijk afkomstig uit een beurs. Het schip betreft een bewapende tjalk die zeer waarschijnlijk is vergaan in september 1672 (het rampjaar), ten tijde van de Derde Engelse Oorlog. Bij dit schip ontbrak het gehele achterschip, mogelijk door een explosie. De munten zijn afkomstig uit Nederland met omliggende gebieden, Spanje, Tunis en Sicilië. De jongste munt is een duit uit Utrecht uit het jaar 1670. De maravedi munten uit deze vondst zijn nog niet gedetermineerd op één na, maar daar kom ik nog op terug.

Cuarto, Ferdinand & Isabella (1474-1504), muntplaats Cuenca (vondst Hoorn 2005).

Opmerkelijke bevindingen

Dan nu een aantal opmerkelijke bevindingen uit het onderzoek. De oudste vondst uit de inventarisatie is deze hierboven afgebeelde quarto ter waarde van 4 maravedis uit 1474-1504.

Enkele maravedis in slechte staat.

De meeste munten uit de inventarisatie zijn rondweg slecht in de bodem bewaard gebleven. Ter indruk bovenstaande voorbeelden.

Cuarto Karel V (1516-1556) uit Santo Domingo, vondst Arnemuiden, 2018 (foto: Hans Bostelaar).

Maar gelukkig zijn er ook enkele pareltjes gevonden, zoals deze cuarto uit Santo Domingo.³¹

Cuartillo Philips III (1598-1621), geslagen in 1600, vondst Amsterdam 2007.

³¹ Cayón, 2005: 481, nr. 3187.

Uit stortgrond van de IJtunnel kwam deze fraaie cuartillo van Philips III. Ogenscheinlijk is deze maravedi geslagen in de muntplaats Segovia (Ingenio), echter het gaat hier om een vervalsing.³²

Cuarto ter waarde van vier maravedis, in 1618 met de muntpers gemaakt onder Philips III (1598-1621) in het moderne munthuis Segovia (Ingenio).³³ Bron: Bodemvondstenwereld forum nr. 58888.

Ook fraai is deze cuarto uit 1618, die in 2014 op een determinatieforum werd geplaatst als Nederlandse vondst. De precieze vindplaats is helaas onbekend.

Cuarto van 4 maravedis uit de havenplaats Oran in Algerije, 23 mm (bron: Archeologie West-Friesland).

Een opmerkelijke vondst betreft deze vondst, waarnaar ik wel even heb moeten zoeken. Het blijkt te gaan om een cuarto van 4 maravedis uit de havenplaats Oran in Algerije. Deze plaats stond in de Spaanse tijd onder beheer van de aartsbisschop van Toledo. Op de munt is ook het teken van de muntplaats Toledo te zien. Voor Toledo is maar één jaartal bekend: 1618 en daarmee is de munt geslagen onder Philips III (1598-1621).³⁴ De munt is in 2017 gevonden in Spanbroek, gemeente Opmeer, provincie Noord-Holland.

³² Herrero/Anguera, 2014: 174-178, type D-45.

³³ Herrero/Anguera, 2014: 181-182, type D-48, nr. D-252.

³⁴ Herrero/Anguera, 2014: 543, type Q2, nr. Q-03; Cayón, 2005: 573, nr. 4311.

Links: 'Resello de Fantasia', Madrid 1636, vondst Den Bosch (bron: Muntenbodenvondsten forum 69948). Rechts: idem, Nederlandse bodenvondst (bron: Pieppiep forum nr. 108538).

Ook bijzonder zijn deze zogeheten 'Resello de Fantasia', oftewel een Spaanse (geen Nederlandse) vervalsing van een muntplaatje met fantasieklop.³⁵

Ardite van Philips IV, Barcelona 1665 (bron: Muntenbodenvondsten forum nr. 64253.0).

Tijdens de inventarisatie werd ook meermaals koperen Spaanse munten aangetroffen die géén maravedis zijn, maar afkomstig uit enkele Spaanse steden en eilanden. Deze zijn daarom buiten dit onderzoek gehouden, maar wel vermeldenswaardig. Ook deze munttypen zullen vermoedelijk als duit hebben gecirculeerd in de Nederlandse provincies. Het zijn de:

1. Dobler van Philips IV van Mallorca.³⁶
2. Dinero van Philips II van Mallorca en Valencia.³⁷
3. Ardite van Philips II en Philips IV uit Barcelona.³⁸

³⁵ Herrero/Anguera, 2014: 279.

³⁶ Cayón, 2005: 619, nr. 5090.

³⁷ Cayón, 2005: 490 en 566, nr. 3265-3267 en 4178.

³⁸ Cayón, 2005: 490 en 619, nr. 3271-3272 en 5073-5088.

Cuarto van 4 maravedis uit 1600 met doorboring ter afwaardering (bron: Tim Beerens).

Cuartillo van 8 maravedis uit 1602-1626 met doorboring ter afwaardering en klop uit 1642 ter opwaardering (bron: Maikel van der Ben).

Cuartillo van 8 maravedis uit 1612-1620 met doorboring ter afwaardering (bron: Muntenbodenvondsten forum nr. 129631).

Een heel interessante categorie vondsten tot slot betreft die van munten met een doorboring. Tijdens de inventarisatie zijn hiervan drie stuks aangetroffen.

1. Een cuarto ter waarde van 4 maravedis, geslagen in 1600 te Segovia onder Philips III.³⁹ De munt is in 2015 gevonden te Nieuwkuijk in de provincie Noord-Brabant.⁴⁰
2. Een cuartillo ter waarde van 8 maravedis, geslagen te Segovia tussen 1602-1626 onder Philips III of Philips IV. De zichtbare klop is een opwaardering naar 12

³⁹ Herrero/Anguera, 2014: 132-134, type C10, nr. C-24.

⁴⁰ 27 mm, 4,70 g. Muntenbodenvondsten forum nr. 124316.0; Archis melding nr. 3976001100.

maravedis in 1642 in de muntplaats Burgos.⁴¹ De munt is in 2018 gevonden te Lambertschaag in de provincie Noord-Holland (19 mm, 4 g).

3. Een cuartillo ter waarde van 8 maravedis, te Segovia tussen 1612-1620 onder Philips III.⁴² De munt is in 2017 gevonden te Wommels in de provincie Friesland (27 mm, 5,82 g).

Deze munten hebben een ronde doorboring, die vermoedelijk wijst op een devaluatie. Op 27-05-1626 werden de Spaanse maravedis namelijk tot 1/5de van de waarde verlaagd door middel van doorboring (in juli 1627 werd dit nog doorgezet).⁴³ Het interessante hieraan is dat deze precieze beschrijving werd gepubliceerd door dhr. Van der Dussen, die erbij opmerkte deze doorboringen van maravedis nog niet eerder te hebben gezien. Hij had de informatie overgenomen uit documentatie van Paul de Groot. Heel spijtig is dat de exacte Spaanse bron hiervan niet bekend is (en beide heren zijn inmiddels overleden). Het enige dat bekend is dat Paul de Groot in de jaren '80 en '90 veel Spaans bronnenonderzoek heeft gedaan, dat ook heeft geleid tot enkele overzichtelijke publicaties over de Spaanse maravedis.⁴⁴ Er bestaat bij mij daarom geen twijfel over de authenticiteit. Extra interessant is dat deze bron en wijze van afwaardering in 1626-1627 niet bekend is bij Spaanse auteurs over de maravedi.⁴⁵ Het zeldzaam voorkomen van doorboorde maravedis lijkt erop te wijzen dat deze (destructieve) praktijk kortstondig en in beperkte mate heeft plaatsgevonden. Goed mogelijk werden deze munten bij gelegenheid uit de roulatie genomen als grondstof voor nieuwe muntproductie. Ook kan het zijn dat deze munten minder snel als legitiem betaalmiddel werden geaccepteerd.

Samenvatting

Heel in het kort dan een samenvatting van het voorgaande.

1. Wat doen deze Spaanse munten in Nederlandse bodem?
→ Vooral gebruikt als duit of oord (door behoefte kleingeld).⁴⁶

2. Waar worden ze gevonden?
→ Vooral in West-Nederland, duidelijke samenhang met scheepvaart en handel.

3. Wat betekenen de kloppen?
→ Op- en afwaarderingen als reflectie van de Spaanse overheidsfinanciën die onder grote druk stonden.

4. En kunnen we nog wat leren van deze relatief jonge munten, die nauwelijks worden gemeld en geregistreerd?
→ Ja, de moeite waard om te inventariseren en te kennen, zowel numismatisch als economisch, in de context van de 80-jarige oorlog en internationale handel, waaronder die van de VOC.

---

⁴¹ Herrero/Anguera, 2014: 22-23 en 284, (klop)type H1, nr. H-02.

⁴² Herrero/Anguera, 2014: 174-177, type D45, nr. D-226-236.

⁴³ Van der Dussen, 2013: 18.

⁴⁴ De Groot, 1980: 55-58; De Groot, 1984: 367-371; De Groot, 1991: 139-150; De Groot, 1991: 181-188; De Groot, 1999: 110.

⁴⁵ Cayón, 2005; Herrero/Anguera, 2014; López de la Fuente, 2017.

⁴⁶ Zie ook: Van Beek, Jacobi en Scharloo, 1984: 120.

Ik hoop te hebben laten zien dat muntinventarisaties van munten ná 1600 loont. Tot slot verder denkend: wat kunnen we leren van de materiële neerslag in de Nederlandse bodem van de internationale VOC-handel en het koloniaal verleden? Te denken valt aan objecten als Chinees en Japans porselein, kauri-schelpen (die ook als betaalmiddel werden gebruikt) en Aziatische cash-munten – die volgens mij in Europa alléén in Nederlandse bodem worden gevonden. Er valt nog veel te onderzoeken.

Ter afsluiting

Zonder meer een topvondst uit het eerdergenoemde scheepswrak van Dronten en wat mij betreft de meest bijzondere muntvondst uit mijn onderzoek, betreft deze munt met een schitterende muntbiografie.

Cuarto uit 1600 onder Philips III met prachtige muntbiografie (bron: PAN-107050).

De munt is in het jaar 1600 geslagen onder Philips III in de muntplaats Cuenca, door muntmeester Juan de Astorga.⁴⁷ Het munttype is een cuarto ter waarde van 4 maravedís. De laatste 0 van het jaartal 1600 is - heel toevallig - nog nét bewaard en te lezen in het omschrift.

Tussen 19 december 1603 en 12 maart 1605 werden kloppen ter aanduiding van de verdubbeling van de waarde aangebracht. Dit betreft de gekroonde klop VIII (8 maravedís) te Burgos (muntplaatsteken: B).⁴⁸

In 1628 werd onder Philips IV per decreet de waarde van de munten gehalveerd, echter zónder het aanbrengen van een klop.

In de jaren 1636-1637 werd onder Philips IV de waarde van de munten weer verhoogd. Dit is te zien aan de gekroonde jaartalklop 163[6] en op de keerzijde de klop XII (12 maravedís) te Sevilla (muntplaatsteken: S).⁴⁹

In 1642 werd onder Philips IV per decreet de waarde van de munt verlaagd van 12 naar 2 maravedís, zónder het aanbrengen van een klop.

In 1643 werd onder Philips IV per decreet de waarde van de munt opnieuw verhoogd, van 2 naar 8 maravedís, zónder het aanbrengen van een klop.

In de jaren 1654-1656 werd onder Philips IV de waarde van de munt (van 8 maravedís) herbevestigd, te zien aan een klop VIII (Romeinse 8) aan de ene kant én

⁴⁷ Herrero/Anguera, 2014: 129, type C1, nr. C-1.

⁴⁸ Herrero/Anguera, 2014: 208, type E1, nr. E-2.

⁴⁹ Herrero/Anguera, 2014: 275, type G14, nr. G-57.

zichtbaar aan de andere kant van de munt met jaartalklop 1654, in de muntplaats Trujillo.⁵⁰

In de jaren 1654-1672 wordt de munt naar de Nederlanden vervoerd, waar het zeer waarschijnlijk een tweede leven krijgt als duit of oord. In het rampjaar 1672 wordt de munt in een beurs vervoerd over water en zinkt na een schipbreuk naar de bodem ter hoogte van het huidige Dronten waar het in 1977 wordt opgegraven en in 2023 gedetermineerd. Ik ben niet eerder een munt tegengekomen met een vierledige datering met complete determinaties inclusief herkomst van de muntplaatsen die ook nog eens allen verschillend aan elkaar zijn (Cuenca, Burgos, Sevilla en Trujillo).

Echt heel bijzonder – dank voor uw aandacht!

Met dank aan Christaan Schrickx, Bertil van Os, Bouke Jan van der Veen, Emanuel van Berkel en de vele detectorzoekers die hebben bijgedragen aan dit onderzoek.

Gebruikte bronnen

Anoniem, 'Boekbespreking' *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 8 (Amsterdam 1921) 100.

Beek, B. van, H. Jacobi & M. Scharloo, *Geld door de eeuwen heen. Geschiedenis van het geld in de Lage Landen*, (Amsterdam 1984) 120.

Beliën, P.A.M., 'Muntmelange' *De Beeldenaar*, nr. 6 (1995) 532-533.

Beliën, P.A.M., Handel en wandel van de Nederlanders in Japan in de 17e en 18e eeuw, *De Beeldenaar*, nr. 6 (2000) 253-262.

Cayón, C., A. & J., *Las Monedas Espanolas Del Tremis al Euro del 411 A Nuestros Dias* (Madrid 2005).

Cruysheer, A., Een schatvondst van Spaanse maravedis uit Amsterdam, *De Beeldenaar*, nr. 6 (2017), 275-278.

Dussen, J.W. van der, Kloppen en overslagen (afl. 13), Een ratjetoe aan kloppen op Spaanse koperen munten in de 17e eeuw. *Muntkoerier*, jrg. 32, nr. 6 (2003), 17-19.

López de la Fuente, J.L., *Los maravedís de los Austrias. Typos y variantes* (2017).

Flynn, D.O., 'Comparing the Tokagawa Shogunate with Hapsburg Spain: two silverbased empires in a global setting' in: Tracy, J.D. ed., *The political economy of merchant empires* (New York 1991) 332-359.

Gelder, H.E. van, *De Nederlandse munten. Het complete overzicht tot en met de komst van de euro*, 8ste druk (Utrecht 2002) 129-149.

Grolle, J.J., 'Maravedi', *E.J.A. van Beek et al (red) Encyclopedie van munten en bankbiljetten* (Alphen aan den Rijn 1986-2002) M-26.

Groot, P. de, About those counterstamps : Spanish 17th century inflation counterstamps, *Journal of International Numismatics* Vol. 14, no. 3 (1980), 55-58.

Groot, P. de, About those counterstamps : Spanish 17th century inflation counterstamps, *Journal of International Numismatics* Vol. 19, no. 12 (1984), 367-371.

Groot, P.F.L. de, 'About those counterstamps - Spanish copper coins and their counterstamps in the 17th century', *Numismatics International Bulletin*, Vol. 26, Nr. 6 (1991) 139-150.

---

⁵⁰ Herrero/Anguera, 2014: 337, type J15, nr. J-76.

Groot, P.F.L. de, 'About those counterstamps - Spanish copper coins and their counterstamps in the 17th century', *Numismatics International Bulletin*, Vol. 26, Nr. 8 (1991) 181-188.

Groot, P.F.L. de, 'About those counterstamps... Spain revisited', *Numismatics International Bulletin*, Vol. 34, Nr. 5 (1999), 110.

Herrero, Í.J. & X.S. Anguera, *Catálogo de las monedas del reino de Castilla y León: El vellón de los Austrias (1566 - 1718)* (Barcelona 2014).

Man, M.A. de, 'Curieuze gevallen van muntvervalsingen op Walcheren' *Middelburgsche Courant* (29 januari 1921) 6.

Man, M.A. de, 'Curieuze gevallen van muntvervalsingen op Walcheren' *Middelburgsche Courant* (05 februari 1921) 6.

Overdijk, M., *Betalingsverkeer ten tijde van de geötrooieerde West-Indische Compagnie. Masterscriptie Vroegmoderne geschiedenis* (Utrecht 2010).

Parker, G., *The Army of Flanders and the Spanish Road, 1567-1659. The Logistics of Spanish Victory and Defeat in the Low Countries' Wars* (Cambridge 2004, 2de druk).

Peeters, W., *Spaanse staatsbankroeten. Het financiële beleid van de Habsburgers in de zestiende en zeventiende eeuw*, Casa Cultural (06-12-2015, geraadpleegd 28-07-2018,
http://www.casacultural.nl/files/7614/5233/5431/Historie_100_Spaanse_bankroeten_06122015.pdf).

Schricks, C.P. & D.M. Duijn, 'Nouveau Riche aan de Nieuwe Haven' *West-Friese Archeologische Rapporten 87. Archeologisch onderzoek naar woon- en pakhuizen en het kantoor van de WIC tussen de Paktuinen en Nieuwe Haven in Enkhuizen* (2016) 143-145.

Tol, J.J.S. van den, 'Soo handelt men met zijn vyant'. *Nederlandse handel met Spanje, 1600-1639*. Masterscriptie Geschiedenis (2012).

Wieder, F.C., *De reis van Mahu en de Cordes door de straat van Magelhaes naar Zuid-Amerika en Japan 1598-1600, dl.1* ('s-Gravenhage 1923).